

Timo Sampolahti

FILOSOFIAN KAUTTA PSYKOANALYYSIIN

Kotkavirta, J. (2016). *Tuhkaa ja timanttia. Kirjoituksia filosofiasta ja psykoanalyysistä*. Helsinki: Ntamo.

Dosentti, psykoanalytikko Jussi Kotkavirta on tehnyt kulttuuriteon julkaisemalla kokoelman kirjoituksiaan psykoanalyysin ja filosofian rajapinnalta. Kuten hän itsekin toteaa, näin alun perin erillisissä julkaisuissa ilmestyneet artikkelit tulevat laajemman lukijakunnan saavutettaviksi.

Samalla artikkelit kertovat kauniisti kirjoittajan tiestä filosofiasta kohti psykoanalyysiä.

Persoonallisen sävyn kokoelma saa kahdessa viimeisessä artikkelissa, jotka ovat luonteeltaan meditatiivisempia ja jotka käyttävät materiaalinaan kirjoittajan omia mielikuvia ja kokemuksia.

Kokoelman päättää ja sitoo yhteen kertomus Jussi Kotkavirran kuudesta Łódzin matkasta.

Kirjoituksesta voi aistia sekä menneen maailman lumoa ja kipua että kirjoittajan kokemuksen samanaikaisesta läsnäolosta ja toiseudesta. Artikkelikokoelman teoreettiset kirjoitukset tuovat yhteen kaksi erilaista maailmaa, joita yhdistää toisiinsa wittgensteinilaisittain perheyhtäläisyys.

Vastaavasti kokoelman päätöstarina liikkuu henkilökohtaisemmissa toiseuden ja yksilöllisen yhteyden mahdollisuuden teemoissa. Kertomus päättyy sovittavaan muisteluun vanhojen puolalaismiesten yhteydestä ja kumppanuudesta łódzilaisen kahvilan pöydässä.

Yhteiset kysymykset

Siitä huolimatta, että kirjoitukset ovat ilmestyneet eri aikoina ja erilaisissa julkaisuissa, niistä on luettavissa ainakin kaksi kokoavaa näkökulmaa, jotka ovat Kotkavirran ajattelulle keskeisiä.

Ensinnäkin hän tulkitsee psykoanalyysin ja filosofian keskinäistä asemoitumista siten, että vaikka niiden välinen suhde on ajoittain ollut hyvinkin jännitteinen, filosofiaa ja psykoanalyysiä yhdistävät monet yhteiset teemat. Näitä ovat ihmisen eksistenssiä koskettavat peruskysymykset sekä epistemologiset kysymykset tiedosta, sen mahdollisuuksista, ehdoista ja rajoista.

Erityisen kiinnostava on artikkeli Theodor Adornosta ja psykoanalyysistä. Oli virkistävää tutustua näkemykseen, jossa Freudin tulkinnat yhteiskunnasta ja ihmisen paikasta maailmassa nostettiin esiin kaikkein kestävimpanä osana hänen tuotantoaan; useinhan keskeisimpänä ja kestävimpanä osana Freudin elämäntyötä pidetään psykoanalyysiä hoitomuotona. Adorno rakensi tulkintaa yhteiskunnallisesta kehityksestä Freudin näkemysten varaan, mutta samaan aikaan vastusti kaikenlaisen terapian mahdollisuutta. Hän piti terapiaa päinvastoin vahingollisena, sopeuttavana ja

korruptoivana toimintana. Myöhemmin myös osa eksistentialisteista, erityisesti Jean-Paul Sartre, liittyi tähän samaan psykoanalyttisen hoidon kritiikkiin. Kieltämättä psykoanalyysin kehitys erityisesti Yhdysvalloissa antoi tälle kritiikille pohjaa.

Toiseksi - ainakin näissä kirjoituksissa - Kotkavirta näyttäytyy psykoanalyysin normaalitulkinnan puolustajana. Tulkitessaan psykoanalyysin luonnetta hän haluaa kuljettaa koko ajan mukanaan sekä ajatusta mielen neurofysiologisesta perustasta että mielellisyyden ainakin jossain määrin itsenäisestä käsittämisestä. Kotkavirran näkökulmasta sekä psykoanalyysin sisällä esiintyneet pyrkimykset muovata psykoanalyysistä aksiomaattista, kovaa luonnontiedettä että yritykset tulkita psykoanalyysi puhtaasti hermeneuttiseksi tai relationaaliseksi projektiksi ovat yksipuolisia.

Kausaalisuus ja moninaisuus

Pyrkimys vastakkaisten aineiden sisällyttämiseen näkyy myös Kotkavirran käsityksessä kausaalisuuden paikasta psykoanalyysissa. Toisaalta hän puolustaa horisontaalisen kausaalisuuden mahdollisuutta, ja vastustaa ajatusta, että ainoa mielessä mahdollinen kausaalinen suhde vallitsisi alipersoonallisten prosessien ja tajunnallisten ilmiöiden välillä. Toisaalta hän ei pidä mahdollisena tulkita mielen tapahtumisen kausaalisuutta ankarana nomologisesti. Kotkavirran mukaan kausaalisuus voidaan kyllä säilyttää, mutta se edellyttää, että kausaalisuus ymmärretään väljemmin, kontrafaktuaalisuutena. Mielellisyydessä esiintyvä kausaalisuus on tällöin muotoa: ”Jos kokemusta/tapahtumaa A ei olisi tapahtunut, myöskin B olisi jäänyt tapahtumatta.” Sen sijaan nomologinen kausaalisuus ”Jos A niin B” on tajunnallisille yhteyksille liian voimakas.

Psykoanalyysin historian kannalta Kotkavirran tarkastelu homoseksuaalisuuksien ymmärtämisestä on mielenkiintoinen. Artikkelit tuo esimerkillisen selkeästi esiin jo Freudin omissa kirjoituksissa läsnä olevan moninaisuuden. Samalla käy ilmi, miten erityisesti egopsykologinen psykoanalyysin tulkinta merkitsi entistä selkeämmin näkemystä, jossa homoseksuaalisuus ymmärrettiin perversioksi. Freudin oma käsitys oli, että homoseksuaalisuudessa on kysymys kehityksen pysähtymisestä (arrest) tai prosessin inversiosta, eräänlaisesta kääntymästä – ei perversiosta. Homoseksuaalisuuden käsittämisen kohtalot psykoanalyysin historiassa tuovat esiin - ja muistuttavat tulevia psykoanalyttikosukupolvia siitä - miten ideologisoituminen ja sosiaalinen konformismi ovat alituinen uhka sille, mikä on psykoanalyysin ominta ydintä: tiedostumattomien prosessien havainnoiva ja neutraali tutkiminen.

Luettuani kokoelman *Tuhkaa ja timanttia* jäin kaipaamaan lisää. Jäin kaipaamaan esimerkiksi marxilaisten psykoanalyysin tulkintojen tarkastelua, relationaalisen psykoanalyysin esittämien

näkemyksen kommentointia tai egopsykologian vaikutusten aatehistoriallista tulkintaa. Viimeksi mainitusta aiheesta on kyllä ilmestynyt Martin Bergmannin (2000) kokoomateos *The Hartmann Era*, mutta aihepiiri on edelleen suurelta osin kartoittamatta. Egopsykologiaa vastaan esitetään toisaalta ajoittain asenteellistakin kritiikkiä. Tässä ovat kunnostautuneet lacanilaiset ja relationaaliset psykoanalyytikot ja erityisesti André Green. Kokoava ja erittelevä tarkastelu puuttuu kuitenkin edelleen.

Olen ymmärtänyt, että toinen kokoelma on lähitulevaisuudessa ilmestymässä – onneksi. On aina ilo lukea täsmällistä tekstiä, joka tarkastelee selkeästi erilaisten ajatusten keskinäisiä suhteita.

LÄHTEET

Bergmann, M. S. (2000). *The Hartmann Era*. NY: Other Press.

Timo Sampolahti

TM, psykoterapeutti VET

Psykoterapiatutkimuksen monitieteinen tohtoriohjelma (JY)

timo.sampolahti@vastaamo.fi